
RECLAMA CASELOR DE COMERȚ ȘI A MAGAZINELOR ÎN PRESA BASARABEANĂ (sf. sec. XIX - înc. sec. XX)

Vera Serjant

Începând cu anii 70 ai sec. XIX, în domeniul antreprenorial din Rusia au loc mari schimbări. Ele sunt legate de apariția unor societăți colective, bazate pe contopirea capitalurilor în vederea dezvoltării atât a comerțului și a activității industriale, cât și a altor domenii. Apogeul acestui proces este atins spre finele secolului XIX - începutul secolului XX.

„Casă de Comerț” – societate mare comercială, care se ocupă cu tranzacții de dimensiuni mari, folosind atât capitalul propriu, cât și cel cooptat. De obicei, casele de comerț asigurau vânzarea nu numai a mărfurilor, dar și producerea acestora. În acest caz, ele se instituiau sub forma unor societăți pe acțiuni.

Însă, cele mai răspândite forme de organizare a capitalurilor au fost societățile „complete”, „cu cota-parte” și cele „pe credință”. Societatea „completă” prezenta o asociere a doi sau mai mulți parteneri, încheiată în baza unui acord, în vederea organizării diferitor afaceri. Toți membrii ei participau la conducerea societății și făceau afaceri în numele ei, purtând o răspundere nelimitată, egală cu averea de care dispunea. Adică, averea de care dispuneau toți membrii servea drept garanție, în caz de eșec al afacerilor. Anume din acest motiv, asemenea societăți se creau în baza legăturilor de rudenie. Societatea „pe credință” era compusă din deponenți și „tovarăși deplini”. Deponenții nu participau la organizarea afacerilor. Ei aveau dreptul să facă cunoștință cu rapoartele anuale ale societății, să primească o parte din venitul societății înaintea membrilor „deplini”, să iasă din societate la sfârșitul anului financiar. Dacă din societatea „pe credință” plecau toți deponenții, societatea se lichida sau se transforma în societate „completă”. Astfel, deponenții dispuneau de libertate economică, adică puteau să participe și la activitatea altor societăți, pe când membrii „deplini” sau „compleți” aveau dreptul să participe doar în cadrul unei societăți.

Cele mai răspândite forme de organizare a capitalurilor în Basarabia au fost cele de tipul societăți-

lor „complete” și „pe credință” în modelul caselor de comerț. Ele vor căpăta o largă răspândire aici, deoarece, spre deosebire de societățile pe acțiuni, organizarea cărora necesita mari capitaluri și permisiunea guvernului, acestea puteau fi organizate cu mai mici capitaluri și, lucrul cel mai important, necesitau doar permisiunea Dumei orașenești.

Comerțul cu mărfurile de manufactură și de galanterie din Basarabia a deținut întâietatea în organizarea caselor de comerț. De exemplu, în 1894, în Chișinău existau următoarele case de comerț, care comercializau mărfuri de manufactură și galanterie: 1) Breitburg Șmul; 2) Galperin Ițca; 3) Galperin Eliș cu Fiii; 4) Graboes Șmul; 5) Frații Kogan (Haim și Leizer); 6) Koldâran Ivan Stepanovici; 7) Levenzon Teivel; 8) Neidelman Moșca; 9) Niu-renberg Srul și Fiul; 10) Perelmuter Șulim și Kligman; 11) Franberg Ovșei cu Fiul; 12) Frații Fitov; 13) Șinbor Șor și Rozenfeld (Советов 1896, 86).

Numărul caselor de comerț va crește cu mult în primii ani ai secolului XX. Ziarul „Ведомости Кишиневской Городской думы” din anul 1914¹ ne dă o serie de informații la tema respectivă. Pe paginile lui, locuitorii orașului Chișinău erau anunțați despre înregistrarea societăților „complete” și „pe credință” sub firma „Casă de Comerț”, organizate în baza contractelor, în vederea efectuării comerțului cu diverse mărfuri și produse. Iată care erau unele dintre ele: „M. Vainștein și C^o” (mărfuri de băcănie și tutun, strada Armeanskaia), „Ș. Dukelski și C^o” (diverse textile, strada Pușkinskaia 56), „M. Titinșnaider, B. Enștein și C^o” (încălțăminte și căpute pentru încălțăminte, strada Haralampievskaaia), „Ș.M. Medovii și C^o” (diverse tablouri, rame, baghete și alte obiecte de artă, strada Pușkinskaia, casa lui Șvarțman), „Gerș Goihberg și C^o” (mărfuri de băcănie și tutun, strada Ilinskaia 24), „H. Grobdruk și Soția” (obiecte din aur, argint și ceasuri, strada Alexandrovskaaia 110), „Frații S. și B. Feldman și

¹ Ziarul se lepea pe toate chioșcurile pentru afișe din orașul Chișinău.

C° (materiale din lemn, strada Sadovaia, casa lui Gavrilov), „S.D. Șeinberg și C°” (mărfuri de manufactură și textile, strada Haralampievskaja colț cu Minkovskaia 59), „Imas și Barșac” (gaz lampant și produse petroliere), „I.M. Țelnic și C°” (mărfuri de manufactură și de postav, strada Haralampievskaja 66), „B. Davidov și M. Șvarțman” (căciuli și pălării, strada Alexandrovskaja, casa lui Krupenski), „H. Livșiț și C°” (mărfuri de manufactură, strada Haralampievskaja 57), „D. Vainberg și C°” (vinuri basarabene, strada Izmailskaia 43), „B. Rubinștein și C°” (mărfuri de galanterie, strada Alexandrovskaja 98 și Pușkinskaia 5), „Ș. Galperin și C°” (mărfuri de manufactură, strada Alexandrovskaja 65), „Ș. Șapiro și C°” (mărfuri de manufactură și de postav, strada Haralampievskaja 68/70), „M.A. Berșanski și C°” (saci de prelată, strada Haralampievskaja 78), „L. Lisova și C°” (mărfuri de galanterie la colțul străzilor Pușkinskaia și Haralampievskaja), „M. Grabois și C°” (mărfuri de băcănie, strada Ilinskaia 26), „Ș. Șeinberg, Ț. Rozenfeld și C°” (mărfuri de manufactură, textile și basmale, strada Alexandrovskaja, în casa lui Șmakova și strada Haralampievskaja 69), „Eli Galperin și fiul”, organizată de negustorul din ghilda întâi din orașul Kiev și fiul său Moișa-Gerș Galperin, în baza contractului în vederea efectuării comerțului angro și cu amănuntul al mărfurilor de manufactură, de postav, lână, hârtie, batist și de galanterie în orașul Chișinău, „G. Vainștein și C°” (produse alimentare-băcănie, strada Bolgarskaia), „Falc Galperin și C°” (mărfuri de textile și de postav), „G. Rapoport și C°” (rame, baghete și tablouri, strada Mihailovskaia 59), „A. Fainbrun și C°” (materiale de lemn și de construcție, strada Cupriianovskaia), „I. Broitman și C°” (mărfuri din piele, Piața Nouă), „Ios Galperin și C°”, organizată de mici-burghezii din Otaci Ios și Veniamin Galperin și Sima Abramovna Vatnic pentru comercializarea vatei, a plapumelor și saltelelor din vată în orașul Chișinău pe strada Haralampievskaja 78) (БКГД 1914, nr. 47, 49, 51, 53, 54, 57, 59, 63, 65, 67, 71, 72, 73, 81).

Așadar, în doar 14 numere ale ziarului citat mai sus, se anunța despre înregistrarea a 26 de societăți „complete” și „pe credință” sub firma „Casă de Comerț” și începerea activității lor. Denumirea lor conține numele unui membru și inscripția „C°”, ceea ce însemna „și compania”, adică, firma aparținea la mai mulți proprietari. Unele firme, deja cunoscute, dar care își încheiau activitatea,

puteau fi numite în continuare după numele vechiului stăpân, adăugând doar cuvântul „moștenitorii” sau „urmașii”. De exemplu, D. Spânulov afirma în reclamele magazinului său că firma lui a fost preluată de la Boburov. Adeseori, firmele mai conțineau și cuvintele „frații” și „fiul”, ceea ce însemna că firma aparține fraților cutare sau tatălui și fiului. Toți fondatorii acestor societăți, după cum vedem, erau evrei, ceea ce confirmă încă o dată, că aproape tot comerțul în orașul Chișinău era concentrat în mâniile lor. Desigur, fiecare din acești negustori sau mici burghezi aveau drept scop vinderea mărfurilor și produselor aflate în magazinele lor. De obicei, casele de comerț erau fondate pentru a face un comerț prosper, în condițiile creșterii rapide a concurenței pe piața internă. Și, lucrul cel mai important, acest business nu putea să prospere fără publicitate.

La sfârșitul secolului XIX industria și comerțul nu mai puteau să se dezvolte fără publicitate. Pentru comercializarea producției lor, firmele și societățile aveau nevoie de reclamă. Anunțurile firmelor comerciale, mari și mici, concureau între ele, cucerind astfel cumpărătorul. Începând cu anii '70 ai secolului XIX, reclama a devenit un element al ambianței orășenești, un educator special al gusturilor orășenilor, o trăsătură caracteristică a vieții și traiului omenesc. Nu puteai să-ți închipui fără reclamă niciun magazin, târg sau vreo piață din orașul Moscova. În domeniul născocirii diverselor tipuri de reclamă antreprenorii ruși îi întreceau uneori chiar și pe «învățătorii» lor din Apus” (Карась 1996, 22).

Situația la acest capitol în orașul Chișinău era cam de aceeași natură. Antreprenorii basarabeni încercau prin diferite mijloace de publicitate să-i familiarizeze pe cumpărători cu mărfurile și produsele lor. Cărțile poștale cu imagini de epocă furnizează prețioase informații în această privință. Ele reprezintă unele imagini ale străzilor, ale clădirilor, la parterul cărora erau situate spații comerciale.

Se modifică și amenajarea firmelor și a vitrinelor acestora. Vitrinele magazinelor se formau în funcție de produsele sau marfa care era vândută. Pentru aceasta erau folosite manechine, mulaje și chiar momâi. Pentru toate magazinele erau niște reguli de reclamă a mărfii, nescrise, dar strict respectate. De exemplu, în vitrina unui magazin de textile erau neapărat puse litografiile colorate cu

въ **Г. Коганъ и Сынъ** съ 5 декабря
 МАГАЗИНЪ НАЗНАЧЕНА
ПРЕДПРАЗДНИЧНАЯ РАСПРОДАЖА
 всѣхъ товаровъ со скинкою 10 проц.

1

ОБУВЬ ВЫСШАГО КАЧЕСТВА
 ИЗЯЩНЫХЪ МОДЕЛЕЙ ВСЕГДА ИМѢЮТСЯ ВЪ
 ГРАМОДНОМЪ ВЫБОРѢ
 въ МАГАЗИНѢ
К. М. ЯКОВЕНКО
 на углу Никольск. и Александровск.
 ПРИЕМЪ ВСЕВОЗМОЖНЫХЪ ЗАКАЗОВЪ
ГАЛОШИ ИМѢЮТСЯ I СОРТА.
 Производство и торговля первоклассными резиновыми галошами.
 Фабричный цехъ въ г. Кочубеевкѣ.
 ВЫСШАГО КАЧЕСТВА

5

Универсальное дело
Барбалатъ К. С. Къ настоящему зимнему сезону полученъ
 Капиталъ Александр. 76.
ГРОМАДНЫЙ ВЫБОРЪ
МУЖСКИХЪ, ДАМСКИХЪ и ДѢТСКИХЪ НАРЯДОВЪ
 Цѣны весьма доступныя.
 Просимъ лично убѣдиться.

2

МѢХОВОЙ МАГАЗИНЪ
И. А. БѢЛОЦЕРКОВСКАГО
 Кишиневъ, Александр. ул., между Купеч. и Армянск.
 Сибирскіе и въ большомъ
 заграничныя **МѢХА** выборѣ по
 оптовымъ
 цѣнамъ.

6

 Первоклассный магазинъ
 шляпъ и фуражекъ
Б. Давидова
 Александровская, домъ Крувенсаго, рядомъ съ магазиномъ
 швейныхъ машинъ Зингера.
 Всегда большой выборъ модныхъ русскихъ и заграничныхъ
 шляпъ и фуражекъ. При магазинѣ имѣется собственная ма-
 стерская для приема заказовъ военного и гражданского въ-
 домствъ, форменныя фуражки всѣхъ учебныхъ заведеній.
 Специальныя шляпы для духовенства.

3

А. Н. Немировскій
 въ Кишиневѣ, по Александр. ул., у Пунктиской, тор. дома.
 Часы, золото, серебро, брилліанты и все-
 возможные драгоценныя вещи въ боль-
 шомъ выборѣ.
 Специальный оптический отдѣлъ:
 очки, пенсне, лорнеты, бинокли, баро-
 метры и т. д.
 ТОЧНОЕ ИЗГОТОВЛЕНІЕ ОЧНОВЪ и ПЕНСНЪ
 ПО РЕЦЕПТАМЪ гг. ВРАЧЕЙ.

7

Оружейный магазинъ
О. П. ВОРОБЬЕВА
 Кишиневъ, Александровская, соборный домъ.
 Снабженъ большимъ наборомъ охотничьяго оружія извѣстныхъ за-
 граничныхъ фабрикъ, а также ИМПЕРАТОРСКАГО тульского завода.
 пятизарядныя браунинги, безкурковыя трехстволки центрального боя
 и шалопыны, большой выборъ револьверовъ и всѣхъ охотничьихъ
 принадлежностей.
 При магазинѣ собственная мастерская. Принимаются
 заказы новаго оружія и механическихъ издѣлій. Все
 оружіе пробирается лично Воробьевымъ. Производится
 также продажа **ВЕЛОСИПЕДОВЪ** настоящихъ амери-
 канскихъ со свободнымъ заднимъ колесомъ и автоматич. тормазомъ
 отъ 85 руб.
 Заказы исполняются немедленно по полученіи задатка 1/4 стоимости.
 Прейсъ-курранты высылаются бесплатно.

4

1 - Caseta publicitară a Casei de Comerț „G. Kogan și Fiul”, publicată în ziarul „Бессарабская жизнь”, nr. 257, 5 decembrie, 1914; 2 - Reclama magazinului universal al Casei de Comerț „Barbalat și C^o”, publicată în ziarul „Бессарабская жизнь”, nr. 265, 14 decembrie, 1914; 3 - Caseta publicitară a magazinului de pălării și chipiuri al lui B. Davidov, publicată în revista „Наше объединение”, nr. 26, 26 iunie, 1911; 4 - Reclama magazinului de arme al lui O.P. Vorobiov, publicată în revista „Наше объединение”, nr. 26, 26 iunie, 1911; 5 - Caseta publicitară a magazinului de încălțăminte al lui K. M. Iacovenko, publicată în ziarul „Друг”, nr. 204, 21 august, 1909; 6 - Reclama magazinului de blănuri al lui I.A. Belotșerkovski, publicată în ziarul „Бессарабская жизнь”, nr. 260, 9 decembrie, 1914; 7 - Caseta publicitară a magazinului de ceasuri al lui A.N. Nemirovski, publicată în ziarul „Друг”, nr. 15, 19 ianuarie, 1914.

imagini ale hainelor bărbătești și femeiești, care se schimbau în funcție de sezon și modă. Magazinele de blănuri puneau în vitrine momâi ale animalelor cu blană, iar în jurul lor așezau marfa. În cele de încălțăminte, în centrul vitrinei neapărat trebuia să fie situată o cizmă de dimensiuni mari. Vitrinele magazinelor de ceasuri aveau expuse diferite modele de ceasuri: de mână, de buzunar, de podea, de perete, dar nu lipsea un model cu inscripția: „Oră exactă”. Magazinele alimentare, care vindeau produse ușor alterabile, foloseau pentru formarea vitrinelor mulaje ale cărnii și mezelurilor, ale peștelui etc. La fel foloseau mulaje și magazinele de fructe și legume. În toate cazurile, antreprenorii se străduiau să-i dea vitrinei un aspect plin de armonie și conținut, în care elementul de bază să fie marfa pe care o vindea și pe care urma să o procure cumpărătorul.

„Reclamele sunt motorul comerțului”, afirmau reclamagii biroului «H. Iuliș și C°», propunând amplasarea publicității pe gardurile noi construite la ieșirea din gară și intrarea în oraș. „Reclamele sunt realizate de pictorul Gukștein” (Друг 1909, 251). Anunțul publicitar, amplasat pe pagina ziarului, invers celorlalte, pentru atenționarea cititorului, confirmă că în Chișinău erau afișate și reclame artistice (color).

De reclama artistică era preocupată și redacția ziarului „Бессарабская Жизнь”. Pe paginile ziarului întâlnim avize cu referințe la publicitate. În unul din ele se menționează că „tipografia ziarului intenționează să scoată până la 15 august 1905 RECLAMĂ artistică în formatul unei foi al ziarului „Бессарабская Жизнь”, cu „ANUNȚURI-RECLAME” ale fabricilor, uzinelor, birourilor bancare, hotelurilor, firmelor comercial-industriale, farmaciilor, instituțiilor de stat, cât și ale persoanelor particulare. „Anunțurile-reclame” urmau să fie tipărite în număr de 15.000, dintre care 7.500 în luna august, iar celelalte 7.500 în luna decembrie, în ajunul Crăciunului. În afară de ediția aceasta, „Anunțurile-reclame” urmau să fie tipărite pe o hârtie mai groasă, în număr de 3000 de exemplare pentru afișarea lor pe chioșcurile din oraș și pentru distribuirea lor în magazine, birouri, locuri aglomerate și stații ale căilor ferate, atât în orașul Chișinău, cât și în alte orașe din gubernie. Prețul unui anunț urma să fie stabilit conform locului pe care urma să-l ocupe. „Un anunț sub forma unui pătrat (dimensiunile sunt arătate în anunț) va costa 10 ruble. Primirea anunțurilor

se va efectua zilnic la biroul ziarului” (БЖ 1905, 174).

Pentru realizarea publicității, erau folosite diverse mijloace. În ziarul „Бессарабская Жизнь”, nr. 315 din 15 decembrie 1905, este inserat anunțul „Cortină - Reclamă”. În el se anunța, că cortina de pe scena de vară a ciclodromului, unde începând cu 5 iunie 1905 și în decursul sezonului de vară vor fi date reprezentații și spectacole populare, va fi formată din reclame și anunțuri. „Primirea acestora, din partea firmelor și magazinelor, se va efectua numai până la 2 iunie zilnic, între orele 15⁰⁰ - 22⁰⁰, la ciclodrom. Prețul anunțului pentru sezonul întreg, trei ruble, pentru un arșin pătrat”.

O atenție sporită o aveau antreprenorii și față de anunțul publicitar, inserat în presă. În continuarea comunicării, vom pune accent pe anunțul publicitar inserat în presa basarabeană, al cărui mesaj relevă în special tematica respectivă, adică, cea a publicității caselor de comerț și a magazinelor. La baza lucrării stă cercetarea mai multor colecții de periodice, atât de stat, cât și particulare, editate la sfârșitul secolului XIX - începutul sec. XX și depozitate în Patrimoniul MNAIM și ANRM.

În legătură cu dezvoltarea vertiginoasă a comerțului și industriei, spre finele secolului XIX - începutul secolului XX, proprietarii și conducătorii de întreprinderi industriale și comerciale, urmărind scopul de a atrage cât mai mult cumpărătorul, trec la un nou sistem de comerț – construiesc pasaje și magazine universale. Magazinele, în majoritatea orașelor din Imperiul Rus, inclusiv în Chișinău, prin așezarea lor, erau concentrate pe strada principală a orașului. De acest lucru ne-am convins cercetând reclamele lor. Majoritatea magazinelor, în orașul Chișinău, erau amplasate pe artera principală a orașului, strada Alexandrovskaja² și în perimetrul intersecției ei cu alte străzi.

Iar acum, prin intermediul anunțului publicitar, să facem o călătorie imaginară prin magazinele de altădată ale acestei străzi și ale celor ce o intersectau, savurând din ambianța trecutului lor. Să urmărim, ce oferte le propuneau chișinăuienilor proprietarii de magazine, pentru satisfacerea necesităților cotidiene.

² În prezent bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt.

МОДНО-ГАЛАНТЕРЕЙНЫЙ
МАГАЗИНЪ
„БРАТЯ КУЗМА“
КИШИНЕВЪ, Александровская ул., «Пассажи».

ПРЕДЛАГАЕТЪ: отдѣлни для дамскихъ нарядовъ, дамскіе и дѣтскіе чулки, мужскіе носки ручной работы гарантированныхъ цвѣтовъ, зимнія перчатки, гамашы, фуфайки, капоры и кофточки дѣтскія и дамскія

ВЪ БОЛЬШОМЪ ВЫБОРѢ.

ОТДѢЛЕНИЕ: Бендеры, ул. Харузина, № 40.

8

Магазинъ нотъ и музыкальныхъ инструментовъ
В. И. Воробьева
Пушкинская ул. 25.

Киев. Киев. Отдѣл. Императорскаго Рус. Муз. Общ.

Громадный выборъ **НОТЪ** свѣтскихъ и духовныхъ всѣхъ русскихъ композиторовъ, а также нѣм. румынскаго композитора **Музыкаско** и другіихъ.

Большой выборъ граммофоновъ, гитаръ, балалаекъ и др. инструментовъ. Всегда свѣжія струны.

Продажа и прокатъ, настрояна и починка пианно.

Иногородніе заказы выславляются немедленно безъ задатка.

12

ЧТО ТАКОЕ ВЫПЛАТЪ??
Каждый желающій быть прилично и прочно одѣтымъ, не затративъ сразу много денегъ и жеть займъ и въ **УНИВЕРСАЛЬНОЕ ДѢЛО**
БАРБАЛАТЪ и Сынъ
Александровская, 96, собственный домъ.

Гдѣ на самыя льготныя условія можетъ приобрести мужскіе, дамскіе и дѣтскіе наряды.

9

МУЗЫКАЛЬНЫЙ
и нотный магазинъ
Э. Тышера

(сынъ И. КУБИЦКАГО) Фирма существуетъ съ 1846 года.
Александровская ул., Епархиальный домъ, прот. Бульваръ д. 60

Рояли, пианно, фисгармоніи, Граммофоны, Патефоны, пластинки къ нимъ и друг. музыкальные инструменты. Представитель **Рениша, Винкельмана, Стейнберга, Фибигера** и друг. первоклассн. фабрикъ.

ПРОКАТЪ. НАСТРОЯНА. ПОЧИНКА.
Всегда имѣются подержанныя пианно для продажи.

13

ПИАНИНО всемірно-знаменитыхъ фабрикъ Гванда, Ульриха, Нагелл (сущ. съ 1828 г.).

ГРАММОФОНЫ и БОЛЬШОЙ ВЫБОРЪ ПЛАСТИНОКЪ.

Ф. Ф. КАПРАСЪ. ПРЕСТАВЛЯЕТЪ АНЦИЕННАГО ОБЩЕСТВА ГРАММОФОНОВЪ.

ЦѢНЫ УМѢРЕННЫЯ.

КИШИНЕВЪ, Александровская улица, Соборный домъ.

10

Въ Мануфактурномъ магазинѣ
В. В. В. И.
М. СЫРОМЯТНИКОВОЙ
Александровская ул. соборный домъ.

По случаю прекращения торговли, назначена съ 1 марта сего 1914 г. **Окончательная распродажа** всѣхъ товаровъ по весьма дешевой цѣнѣ.

14

Чайный магазинъ
„ТЕРТУСЪ“
Киевскіе, Александровская ул., противъ торговляго пассажа.

Выдаютъ преміи на чай разныхъ фирмъ получившимъ въ большой выборъ японскіе, китайскіе и японскіе чайники въ размѣрѣ 25 см.

ВЪ ПРОДАЖѢ: Сахаръ, кофе сырой и жженый, разныя сорта чая, молотыя вставки съ жженого приготовленныя имбирный, жемчужный, ванильный, жемчужный, соевый, ванильный, шоколадъ, карамель, зефиръ и проч.

11

8 - Reclama magazinului de galanterie al fraților Kuzma, publicată în ziarul „Друг”, nr. 225, 10 octombrie, 1910;
9 - Caseta publicitară a magazinului universal al lui Barbalat, publicată în ziarul „Друг”, nr. 29, 5 februarie, 1914;
10 - Reclama magazinului de pianine și gramafoane al lui F.F. Kapras, publicată în ziarul „Друг”, nr. 180, 19 iulie, 1909;
11 - Reclama magazinului de ceai „Tertus”, publicată în ziarul Друг, nr. 212, 1 septembrie, 1909;
12 - Caseta publicitară a magazinului de note și instrumente muzicale al V.I. Vorobiova, publicată în ziarul „Друг”, nr. 188, 30 iulie, 1909;
13 - Caseta publicitară a magazinului de instrumente muzicale al lui E. Tășer, publicată în ziarul Друг, nr. 17, 21 ianuarie, 1914;
14 - Reclama magazinului de manufactură al lui M. Sâromeatnikov, publicată în ziarul „Друг”, nr. 51, 2 martie, 1914.

Și vom începe această călătorie cu magazinul de ceasuri și obiecte din aur, argint și din briliante a lui Șlihenmeer, situat pe strada Alexandrovskaja, vis-à-vis de bulevard³. Proprietarul acestui magazin, a avut un timp îndelungat în competența sa și funcția de a supraveghea funcționarea orologiului de pe clădirea Dumei orașenești. El era acel care repara orologiul în caz de defectare sau instala altul, în cazul defectării totale, așa cum s-a întâmplat în anul 1880, când orologiul a fost schimbat cu unul de construcție nouă, la un preț de 800 ruble⁴. Și mai curios poate fi faptul că pe magazinul lui a fost instalat, în anul 1913, primul ecran publicitar luminat din Basarabia. Despre aceasta aflăm din anunțul publicitar publicat în ziarul „Бессарабская Жизнь”, nr. 62 din 16 martie 1913, unde se anunța că „este deschis punctul de colectare al reclamelor artistice pentru ecranul luminat, instalat pe magazinul lui Șlihenmeer. Adresați-vă către I. Volkomici la biroul redacției ziarului „Бессарабская Жизнь”.

Lângă magazinul lui Șlihenmeer se află magazinul de tutun al lui M.A. Portnoi, în care se vindeau, la comandă specială, tutun, țigări și trabucuri produse la fabricile rusești și din străinătate, obiecte din chihlimbar, brichete de buzunar, felinare din sticlă, articole din piele. Firma exista din anul 1891 și era unicul reprezentant al laboratorului tehnic „Fortuna”, care primea comenzi la confecționarea artificiiilor (ИАКБГ 1912). În magazin se vindeau renumitele țigări „ЕМЕ”, la un preț de 6 copeici pentru 10 bucăți și 15 copeici pentru 25 bucăți.

În clădirea Dumei orașenești, sau cum i se mai spunea Casa Orașenească, își aveau sediu o serie de magazine, numite „Pasaj”. Aici își avea sediul magazinul de încălțăminte al lui M. Zelțman cu o gamă largă de modele elegante și trainice de încălțăminte pentru femei, bărbați și copii, ale producătorilor din Sankt Petersburg, Varșovia și alte fabrici străine, la prețuri accesibile (БК 1908, 47). „Cea mai ieftină încălțăminte o poți cumpăra doar în magazinul firmei M.M. Zelțman. Reduceri mari a prețurilor” (БЖ 1913, 58).

Magazinul rus de galanterie al fraților Kuzma, propunea cumpărătorilor un sortiment bogat de garnituri pentru rochii, ciorapi pentru femei și copii, șosete pentru bărbați, lucrate manual, mănuși

de iarnă, jambiere, flanele, bluze pentru femei și copii (Друт 1910, 225).

Magazinul Casei de Comerț „G. Kogan și Fiul”, cu localul în „Pasaj”, avea mereu în vânzare cele mai bune stoffe pentru costume pentru instituțiile de stat și de învățământ după ultimele cerințe ale modei (БЖ 1914, 250). Deschis la 18 februarie 1903, propunea cumpărătorilor țesături din lână, mătase, bumbac și postav, produse la Kostroma, Rusia, și în Olanda. Dispunea de stoffe pentru veșminte bisericesti. Vindea covoare, perdele, fețe de mese etc. (КЕВ 1904, 16).

Spațiu comercial arenda în „Pasaj” și negustorul D. Spânuțov, pentru magazinul său de lucruri bisericesti. El pune la dispoziția preoților brocart și veșminte bisericesti, clopote pentru biserici, samovare, veselă emailată și de aluminiu, tacâmuri pentru cafea și spirt, vindea ulei de candelă, smirnă și tămâie la cele mai avantajoase prețuri – cu 10 % mai mici decât în alte magazine (БЮСХК 1912).

În clădirea Dumei orașenești, K.M. Iacovenko, proprietarul unei fabrici de încălțăminte din Odesa, închiria spațiu pentru magazinul său de încălțăminte. El procura marfă de cea mai înaltă calitate doar pe bani în numerar. Primea comenzi la încălțăminte, vindea galoși de calitate întâi. Dar, se vede, că existența acestui magazin n-a fost de lungă durată. O reclamă anunța despre vânzarea totală a mărfurilor la prețuri mai mici, decât cele de fabrică, legată de închiderea lui. În localul lui va deschide, mai târziu, magazinul său de încălțăminte I.A. Lapșuc, care pe lângă încălțăminte fabricilor din Viena, St. Petersburg și Varșovia, va vinde și încălțăminte de la fabrica lui Iacovenko, care activa din anul 1898. Pentru a satisface curiozitatea cititorilor, vrem să aducem unele prețuri ale încălțăminte din perioada modernă. Și vom face acest lucru în baza unui anunț publicitar al magazinului de încălțăminte al lui M. Vivodțev, strada Pușkinskaia, casa lui Doncev, care a dat start reducerilor, vânzând marfa mai ieftin. Spre exemplu, bocancii de șevro pentru doamne⁵ modele americane costau 4 ruble 75 cop. în loc de 5 ruble 75 cop., aceleași modele, dar cu cant de mătase costau 7. 00 ruble, în loc de 8. 00 ruble. Bocancii bărbătești de șevro cu talpă din cauciuc

³ În prezent bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, colț cu strada Pușkin.

⁴ ANRM, F. 78, inv. 1, d. 75, f. 3

⁵ Șevro – piele moale subțire (prelucrată din piele de capră, de oaie etc.) din care se confecționează încălțăminte, mănuși și genți.

МАГАЗИНЪ ОБУВИ
В И В О Д Ц О В А
Киевская, Пушкинская, в Донецкой
РЕКОМЕНДУЕТЪ
на основании многолѣтняго опыта
ОТЛИЧНО ПОДОВРАННЫМЪ ВЫБОРЪ
цвѣтной и черной
ОБУВИ И ГАЛОШЪ
повѣвшихъ фасонныхъ изъ свѣжаго материала
Цѣны дешевыя и БЕЗЪ ТОРГУ,
При этихъ условіяхъ каждый покупатель гарантированъ въ
покупкѣ хорошаго товара на переплатившаго.
Высмака товара почтой по полученіи небольшого задатка.

15

ПЛАТОНОВЪ № 300. **Х. Д. ПУПКО,** ПЛАТОНОВЪ № 300.
Александровская ул., д. Поляки.
Представитель **Ж. Блок** Т-ва на паяхъ,
имѣю честь довести до свѣдѣнія публѣки, что получены
большой транспортъ
ВЕЛОСИПЕДОВЪ,
велосипедныхъ частей и принадлежностей.
ЛѢТНИХЪ ИГРЪ И ИГРУШЕКЪ
ГРОМАДНЫЙ ВЫБОРЪ
Электрическихъ звонковъ, комнатныхъ телефоновъ и принадлежностей.
ГРАМОФОНЫ И ПЛАСТИНКИ.
Швейныя, шпунтовые и лавальерныя машинки. Спортивные кулѣки и сорочки и др.
товары. Но самое доступное цѣнами.
По случаю предаетъ БОРЪ-МАШИНА для дѣтства.

17

ФАСАДЪ МАГАЗИНА.
КНИЖНЫЙ И ПИСЧЕ-БУМАЖНЫЙ СЛАДЪ
К. ШЕХТЕРА,
Книшинецъ, уголъ Харлампіевской и Михайловской, соб. домъ.
Учебники въ большомъ запасѣ.
БОЛЬШОЙ ВЫБОРЪ
канцелярскихъ, шпешенныхъ и ученическихъ
принадлежностей.
РАНЦЫ И КНИГОНОСЦЫ.
ЦѢНЫ ВЕСЬМА ДЕШЕВЫЯ.

16

Канцелярскія и конторскія принадлежности
въ **БОЛЬШОМЪ ВЫБОРѢ**
въ книжныхъ магазинахъ торговаго дома
К. ШЕХТЕРЪ и С^о
1) Восточный пер., р. Протопоповъ, д. Широкое. Уголъ 3-37.
2) Харлампіевскій, уголъ Михайловскій, соб. домъ. Уголъ 4-74.
Дѣтскія книги, картины, Papeterie для подарковъ
Не ошибитесь адресомъ, какъ-либо смѣлѣе къ намъ.

19

ПОТНЫЙ И МУЗЫКАЛЬНЫЙ МАГАЗИНЪ
Комисонера **К. О. Н. Р. М. О.**
Б. В. БЕЛОУСОВОЙ
ПЕРЕШЕЛЪ
ВЪ НОВОЕ ПОМѢЩЕНІЕ
Въ томъ же домѣ. Пушкинская ул. 25.
противъ пивной Калинкина
Всегда имѣются въ громадномъ выборѣ.
НОТЫ, ГРАМОФОНЫ,
ПЛАСТИНКИ, СКРИПКИ,
ГИТАРЫ, МАНДОЛИНЫ
И БАЛАЛАЙКИ.
Представительство ПИАНИНО всемирно-извѣст-
ной фабрики ИРМЛЕРА въ Лейпцигѣ и при-
дворныхъ фабрикъ **К. М. ШРЕДЕРЪ** и бр.
ОФФЕНБАХЕРЪ.

20

ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
КОМПАНИИ ЗИНГЕРЪ
Отпускъ машинъ съ платонемъ **отъ 1 рубля въ недѣлю.**
Бесплатное обученіе шитью и моднымъ художественнымъ вышиванкамъ.
Остерегайтесь подделокъ! Ручныя машинки съ высокимъ рундомъ
во всѣхъ нашихъ магазинахъ **отъ 25 руб.** **Более 12000 собственныхъ**
накладныхъ на всей Россіи!
Книшинецъ, Александровская, № 104, д. Городецкого.

18

15 - Caseta publicitară a magazinului de încălțăminte al lui M. Vivodțev, publicată în ziarul „Бессарабская жизнь”, nr. 79, 5 aprilie, 1907; 16 - Reclama magazinului de cărți al lui K. Šehter, publicată în ziarul „Бессарабская жизнь”, nr. 211, 17 august, 1905; 17 - Reclama magazinului lui H.D. Pupko, reprezentantul societății „J. Blok”, publicată în ziarul „Бессарабская жизнь”, nr. 56, 4 martie, 1906; 18 - Caseta publicitară a magazinului campaniei Singer, publicată în ziarul „Бессарабская жизнь”, nr. 222, 28 august, 1905; 19 - Reclama magazinelor de cărți ale Casei de Comerț „K. Šehter și C^o”, publicată în ziarul „Друг”, nr. 33, 9 februarie, 1914; 20 - Reclama magazinului de note și instrumente muzicale al B.V. Belousova, publicată în ziarul „Друг”, nr. 29, 5 februarie, 1914.

costau 6 ruble 20 copeici, în loc de 7. 00 ruble. Bocancii cromati pentru băieți, modele americane, costau 4 ruble 50 cop., în loc de 5 ruble 50 cop. (БЖ 1913, 59)

Lângă magazinul lui Iacovenko se afla un alt magazin de ceasuri, cel al lui A.N. Nemirovski, care recomanda ceasurile celor mai cunoscute fabrici: „Omega”, „Moser”, „Tavannes Wetch”, „Longines”. Vindea ceasuri moderne de perete, dispunea de un sortiment bogat de obiecte din aur, argint și cu briliante, îndeplinea lucrări de reparație a ceasurilor și bijuteriilor în atelierul din magazin. Mai propunea ceasuri „EXTRA FLACH” (cele mai plate) (Дпур 1909, 3938). Mai târziu proprietarul magazinului va deschide și o secție de optică, în care erau propuse lornioane, binocluri, ochelari și chiar „ochi artificiali” (БЖ 1916, 118).

Vis-à-vis de „Pasaj”, la colțul străzilor Alexandrovskaia și Pușkinskaia⁶, se afla magazinul de băcănie al lui E.C. Panaioti. Aici se făcea negoț cu vin, coniac, rom, lichior și alte produse alimentare importate din Rusia și alte țări străine, la prețuri corespunzător calității produsului (АКБГ 1911).

Magazinul rusesc de ceai „TERTUS”, vis-à-vis de „Pasaj”⁷, comercializa ceai, cafea crudă și prăjită de diferite sorturi, măcinată pentru întrebuintare rapidă, cacao, ciocolată, biscuiți și altele. Oferea gratis premii la ceaiurile diferitor firme sub formă de lucruri japoneze și chinezești cu reduceri de 25% (Дпур 1909, 190).

Parterul Casei Eparhiale⁸ era și el ocupat de magazine. Spațiile comerciale care se aflau în localurile Casei Soborului⁹, în „Pasaj”, Casa Eparhială etc. se dădeau în chirie. De exemplu, localul magazinului lui A. Nemirovski, care se afla pe strada Alexandrovskaia colț cu strada Pușkin, se dădea în chirie de către Duma orașenească la 23 septembrie 1914 la un preț de 2000 ruble pe an, iar magazinul nr. 9 (închiriat mai înainte de Șpetner) de pe aceeași stradă Alexandrovskaia, la un preț de 1600 ruble anual (БКГД, 57, 1914). Arenda, după cum vedem, era destul de mare. Achitarea ei o puteau face doar firmele bogate. Iată de ce, lo-

calurile acestea vor fi arendate de cei mai înstăriți negustori din Basarabia și din Rusia.

În localul Casei Eparhiale închiria spațiu pentru magazinul său de modă și galanterie și M. Baran. Aici doamnele și domnii își procurau haine elegante cusute în străinătate, la cele mai vestite fabrici, cumpărau garnituri pentru rochii și chiar rochii confecționate pe loc, în salonul lui M. Baran de pe strada Sinadinovskaia 44, tel. 285 (БЮСХК, 1912).

Magazinul renumitei firme producătoare de mașini de cusut, compania „Singer” își avea la început sediu în localul Casei Arhierale, la colțul străzilor Alexandrovskaia și Gubernskaia, lângă magazinul de ceasuri al lui Șlihenmeer. Ea era reprezentată în Chișinău de Casa de Comerț „I. Neidlinger”, furnizor al Curții imperiale. În reclamele acestui magazin, neapărat este prezent cuvântul „veritabile”, care figurează chiar și pe sigla firmei, litera „S”. Numărul mașinilor produse și puse în uz ajungea la 10 milioane, de aceea producătorul atenționează cumpărătorii să nu procure falsuri, care, se întâlneau pe piață (ББ 1894, 1177). În anul 1905 magazinul se afla pe strada Alexandrovskaia 104, în casa lui Gorodețki. El propunea la acel moment mașini cu mâner înalt la prețul de 25 ruble. Vindea marfa și în rate: câte o rublă pe săptămână (БЖ 1905, 222). La 20 martie 1907 se va transfera pe strada Alexandrovskaia 100, în casa lui Iaroslavski (БЖ 1907, 79).

Alt magazin, nou-deschis, din Casa Soborului, vis-à-vis de hotelul „Bristol” de pe strada Alexandrovskaia, era cel al lui M. Sâromeatnikov, unde se vindeau: țesături ușoare din lână, trico-uri, stofe pentru costume, muselină, batist, satin, cit, doc, mărfuri speciale pentru preoți, la prețuri destul de avantajoase. „Citul și muselina costă de la 8 copeici în sus, de acest lucru vă puteți convinge chiar singuri” – afirma proprietarul magazinului, atrăgând astfel cumpărătorii (БЮСХК 1912). Anunțul citat datează cu anul 1912. Din el se observă, că Sâromeatnikov este unicul proprietar al magazinului. De fapt, la începutul activității, firma se numea „D. Avdonin, N. Sâromeatnikov și B. Ternovski”. Reclamele firmei lor erau amplasate pe prima pagină a ziarelor, spațiul cel mai costisitor de amplasare a anunțurilor. Nu lipsesc ele nici din reviste, calendare etc. Negustorii aceștia erau din Rusia și aveau titlul de furnizori ai țarului. Magazinul lor a fost deschis la

⁶ În prezent Casa de Comerț „Gemenii”.

⁷ În prezent clădirea Oficiului Poștal Central din oraș.

⁸ Clădirea nu s-a păstrat, în locul ei astăzi se află Casa Guvernului.

⁹ Casa Soborului - termen folosit pe larg în reclame pentru indicarea adresei firmelor. De fapt, aceasta nu a fost o singură casă, ci un ansamblu de clădiri, aflate pe strada Alexandrovskaia, între străzile Mihailovskaia (astăzi M. Eminescu) și Kucevskaia (astăzi V. Alecsandri).

БЪЛЪЕ И ПРИДНОЕ
Х. С. М. ОЛШАНЕЦКІЙ Х.
 → 1904 — 1914 г. →

Имею честь довести до свѣдѣній моихъ покупателей, что это время является для насъ, за два года, самымъ важнымъ сезономъ, а именно: в этомъ году мы имеемъ рабату и скидку на все, что продается, в томъ числѣ и на обувь, в особенности на обувь, которую мы имеемъ изъ лучшихъ фабрикъ, а именно: изъ фабрикъ, находящихся въ Кишиневѣ, Одессѣ, Варшавѣ, Брестѣ, и въ другихъ мѣстахъ, гдѣ мы имеемъ свои склады, и поэтому мы имеемъ возможность предложить вамъ обувь, которую мы имеемъ изъ лучшихъ фабрикъ, и которую мы имеемъ изъ лучшихъ фабрикъ, и которую мы имеемъ изъ лучшихъ фабрикъ.

Наши отпущенныя стоки являются самымъ важнымъ сезономъ, а именно: в этомъ году мы имеемъ рабату и скидку на все, что продается, в томъ числѣ и на обувь, в особенности на обувь, которую мы имеемъ изъ лучшихъ фабрикъ, а именно: изъ фабрикъ, находящихся въ Кишиневѣ, Одессѣ, Варшавѣ, Брестѣ, и въ другихъ мѣстахъ, гдѣ мы имеемъ свои склады, и поэтому мы имеемъ возможность предложить вамъ обувь, которую мы имеемъ изъ лучшихъ фабрикъ, и которую мы имеемъ изъ лучшихъ фабрикъ, и которую мы имеемъ изъ лучшихъ фабрикъ.

21

О О Б У У В Ъ В Ъ КЪ ОСЕННЕМУ СЕЗОНУ
НОВѢЙШИХЪ ФАСОНОВЪ

Высшихъ, С.-Петербургскихъ, Варшавскихъ и Одесскихъ лучшихъ фабрикъ ПОЛУЧЕНА ВЪ БОЛЬШОМЪ ВЫБОРѢ.
ВЪ МАГАЗИНѢ І. А. ЛАПШУКА.

Пріемъ заказовъ на всевозможную ОБУВЬ, которая выполняется лучшими мастерами, бывшими при фабрикахъ К. М. Яновенко въ Одессѣ.

22

НОВЫЙ
МАНУФАКТУРНЫЙ И СУКОНЫЙ
МАГАЗИНЪ
„КОГАНЪ И СЫНЪ“
 ОТКРЫТЬ СЪ 18 ГО СЕГО ФЕВРАЛЯ
 въ новомъ городскомъ домѣ (ПАССАЖЪ) по
 Александровской ул. г. Кишинева.

МАГАЗИНЪ СНАБЖЕНЪ
 богатымъ выборомъ новѣйшихъ русскихъ и заграничныхъ шерстяныхъ, шелковыхъ, бумажныхъ и суконныхъ товаровъ.

БОЛЬШОЙ ВЫБОРЪ
МАТЕРІЙ для священнической одежды
 и
ФОРМЕННЫХЪ МАТЕРІЙ для учащихся всѣхъ учебныхъ заведеній.

Лучшее костюмное и голландское полотно,
 ковры, занавѣси, дорожки, столовое бѣлье
 и проч.

ЦѢНЫ весьма дешевыя.

23

МАГАЗИНЪ
ОБУВИ
М. ВИВОДЦОВА

КИШИНЕВЪ, ОТЕЦЪ ДОНЦЕВОЙ
 Пушкннская улица, домъ Донцовой.

Существуетъ съ 1878 года.

ВСЕГДА СНАБЖЕНЪ ГРОМАДНЫМЪ
ВЫБОРОМЪ
ОБУВИ
 русскихъ и заграничныхъ
 фабрикъ
 СОБСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА.
ЦѢНЫ
 весьма умеренныя.

24

ТАБАЧНЫЙ МАГАЗИНЪ
М. А. ПОРТНОГО
 — Фирма существуетъ съ 1891 г. —
Кишиневъ, Александровская, прот. бульвара.

Постоянно громадный выборъ табу, сигаръ и папиросъ лучшихъ русскихъ и заграничныхъ фирмъ. Итальянскія издѣлія, карманныя зажигательницы. Большой выборъ кожаныхъ портфелей и папокъ.

ЕДИНСТВЕННЫЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ
 Протехническ. лабораторіи „Фортуна“, пріемъ заказовъ и устройство ФЕФЕРВЕРКОВЪ. Также богатый выборъ стеклянныхъ фонариковъ для ИЛЛЮМИНАЦІИ.

25

21 - Reclama magazinului de albituri și „zestre” pentru mirese al lui S.M. Olșanețki, publicată în ziarul „Друг”, 54, 5 martie, 1914; 22 - Caseta publicitară a magazinului de încălțăminte al lui I.A. Lapșuk, publicată în ziarul „Друг”, nr. 246, 14 octombrie, 1909; 23 - Reclama magazinului de manufactură al Casei de Comerț „Kogan și Fiul”, publicată în revista „Кишиневские епархиальные ведомости”, nr. 4, 15 februarie, 1904; 24 - Caseta publicitară a magazinului de încălțăminte al lui M. Vivodțev, publicată în „Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь”, 1912; 25 - Caseta publicitară a magazinului de tutun al lui M.A. Portnoi, publicată în „Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь”, 1912.

6 august 1904 pe strada Alexandrovskaja, între strada Kupeceskaia și Mihailovskaia (KEB 1904, 21). Pe la 1907, Sâromeatnikov mai era asociat cu D. Avdonin și V. Ternovski, iar magazinul lor se afla pe strada Alexandrovskaja în casa lui Fihman (БЖ 1907, 79). La 1909, însă, va rămânea asociat doar cu Avdonin, organizând Casa de Comerț „Avdonin, Sâromiastnikov și C^o”, care va comercializa mărfuri din țesături, covoare, portiere, mușamale și țesături pentru mobilă. Un arșin de lână putea fi cumpărat în magazinul lor de la 20 copeici în sus, de flanelă cu 30 copeici, o plapumă mare călduroasă cu 1 rub. 70 cop., iar un șal costa 1 rub. 50 cop. (Друг 1909, 250). La 1912 Sâromeatnikov își duce afacerea deja singur, iar la 1914 anunță o vindere totală și prețuri mai mici celor de fabrică la mărfuri, cu ocazia închiderii afacerii (Друг 1914, 85). Așadar, exemplul de mai sus confirmă că afacerile din domeniul comerțului nu erau întotdeauna stabile și că unii întreprinzători își continuau activitatea de unii singuri sau chiar falimentau.

Printre casele de comerț amplasate pe strada Alexandrovskaja a fost și așa-zisa societate „Barbalat și Fiul”. Este vorba de milionarul Barbalat, proprietar de magazine și al hotelului „Palas”. O reclamă a acestei firme relatează despre transferarea ei în clădirea proprie de pe strada Alexandrovskaja 96. Aici a fost deschis în anul 1913 „primul” magazin universal din Basarabia, și „unic” în sudul Rusiei. Amplasat în spațiul unei noi clădiri din piatră, magazinul avea următoarele secții: de produse manufacturiere moderne, de stoffe și de blănuri. Prețurile se stabileau conform catalogului, adică nu se târguiau (БЖ 1913, 62). Magazinele universale aveau statutul și regulile lor, care se deosebeau de celelalte magazine. Dacă mai înainte la intrare în magazin vizitatorii erau întâlniți de un vânzător pisălog, acum ei puteau singuri să privească și să aleagă marfa. Proprietarii magazinelor înțelegeau că pentru un comerț prosper este nevoie de a atrage mai multe firme, ceea ce aduceau acestuia o reclamă adăugătoare, cât și un asortiment larg de mărfuri, care satisfacea cerințele cumpărătorilor. Reclamele magazinului lui Barbalat erau amplasate doar pe prima pagină a ziarelor „Друг” și „Бессарабская Жизнь”, cele mai mari ziare particulare din orașul Chișinău.

Este îndoielnic faptul ca magazinul lui Barbalat să fie considerat primul magazin universal din Basa-

rabia. În anunțurile din perioada aceea se practicau astfel de expresii „primul”, „unic”. Zicem aceasta, deoarece în Calendarul-adresă ilustrat al guberniei Basarabia pe anul 1913 își mai face un negustor, din orașul Bălți, publicitate magazinului universal, afirmând, că este „cea mai mare afacere din orașul Bălți”. Este vorba de magazinul universal al lui Ș. Știvelmaher de pe strada Nicolaevskaia, Casa Soborului, începutul existenței căruia este datat cu anul 1885. Și, cu certitudine, acesta poate fi considerat „universal”, dacă ținem cont de diversitatea mărfurilor, care se vindeau aici: de galanterie, de manufactură, blănuri, instrumente muzicale, jucării pentru copii, textile pentru femei, bărbați și copii, biciclete, mașini de cusut, tapete, baghete, linoleum, covoare etc. (ИАКБГ 1912).

„Ce poartă tot Berlinul și Parisul, poți vedea numai la noi”, anunța cu ardoare Casa de Comerț „Barbalat și fiul” în una din reclame; „numai la noi puteți procura haine elegante în pas cu moda pentru femei, bărbați și copii cu prețuri rentabile” (Друг 1914, 14). Spre deosebire de alte firme care nu-și prea schimbau textul mesajului publicitar, care putea fi publicat în diferite publicații în aceeași variantă, firma „Barbalat și fiul” avea reclame cu texte diferite. De exemplu, în ziarul „Друг” din 28 ianuarie 1914 ea își anunța cumpărătorii, că „Domnul Barbalat a plecat peste hotare după ultimele noutăți ale modei din lumea hainelor pentru femei, bărbați și copii. Data întoarcerii lui va fi anunțată”. Sau o altă reclamă: „Orice doritor de a fi îmbrăcat cu eleganță și soliditate, fără cheltuieli prea mari, poate intra în magazinul universal al lui Barbalat, unde, profitând de înlesniri speciale, puteți procura haine pentru bărbați, femei și copii”. Intrigant pare a fi și următorul anunț: „DE CE: atâtea griji și bătaie de cap? Ați cumpărat stoffe, ați alergat pe la croitori și în fine ce s-a întâmplat? Haina au cusut-o rău, v-au stricat marfa, ați pierdut banii și timpul și până la urmă ați cumpărat haina în Casa de Comerț «Barbalat și Fiul», strada Alexandrovskaja, 104, lângă societatea «Provodnik». De ce atunci n-ați făcut-o mai înainte!” (БЖ 1910, 150). Expresiile „numai la noi”, „plăți rentabile”, „înlesniri speciale” sau texte cu întrebări și răspunsuri sunt special folosite de ofertant pentru a atrage cumpărătorul. Astfel de reclame sunt cam rar întâlnite în presă basarabeană. De obicei, în textul mesajului sunt incluse informații strict generale: denumirea fir-

26

27

28

29

26 - Reclama magazinului de manufactură al lui M. Sărmeatnikov, publicată în „Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь”, 1912; 27 - Caseta publicitară a Casei de Comerț „Șor, Rozenfeld și Șeinberg”, publicată în „Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь”, 1912; 28 - Reclama magazinului de mobilă și oglinzi al lui B. Caușanski, publicată în „Иллюстрированный адрес-календарь Бессарабской губернии на 1913”, 1912; 29 - Reclama magazinului de încălțăminte al lui I.A. Lapșuk, publicată în „Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь”, 1912;.

mei, locul unde se află cu denumirea și numărul străzii (de la o vreme se indică și telefonul), denumirea și proveniența produsului sau a mărfii cărei i se făcea publicitate și bineînțeles, că nu lipsea prețul, ca cel mai important indice al activității comerciale.

O altă Casă de Comerț, cea a lui „Șor Rozenfeld și Șeinberg”, avea magazine pe străzile Alexandrovskaia și pe Haralampievskaaia. Este una din primele firme de comercializare a mărfurilor de manufactură, de postav și de mătase, care activa în Chișinău. În magazinele ei se vindeau pânzuri de Vilfeld, aduse din Rusia (БЮСХК 1912).

Printre casele de comerț care se ocupau cu vânzarea mărfurilor de manufactură se număra și Casa de Comerț „Frații P. și A. Fitov”, situată pe strada Alexandrovskaia, în casa lui Gorodețki. Am găsit o singură reclamă a acestei firme. Este vorba de anunțul publicitar din ziarul „Бессарабский Вестник” din 2 noiembrie 1894, care înștiința „mult stimatul public”, că magazinul a primit o partidă mare de mărfuri la sezon: țesături la modă de mătase și lână. Dispunea de următoarele secții: de pânze, covoare, postav și galanterie, ultima fiind completată de un sortiment bogat de plapume și basmale. În secția de textile permanent

se găesc mantele pentru doamne confecționate peste hotare și cusute pe loc. „În atelierul meu special, – afirma Fitov – se coase după cele mai noi croieli: paltoane, jachete, manteluțe, pelerine și șube. Comenzile se îndeplinesc rapid și cu acuratețe. Vânzările au loc cu amănuntul și angro la prețuri moderate și fără negoț. Modelele vechi se vând permanent cu reduceri mari în zilele de vineri și sâmbătă”.

Cu adevărat strada Alexandrovskaja era împânzită de magazine. Șirul listei continuă cu următoarele magazine: magazinele de arme al lui O.P. Vorobiov (Casa Soborului) și al lui Pancenco (colț cu Armeană); magazinele de instrumente și note muzicale al lui Colbaba (Alexandrovskaja 96), „R. Sicopra și C^o” (în „Pasaj”), reprezentant al firmelor Bliutner și Behștein, vindea instrumente ale fabricilor Șirmaer, Diderihs și Șreder; magazinul de cărți și hârtie „Obrazovanie” (casa lui Doncev); magazinele de blănuri al lui A. I. Beloțerkovski (colț cu Armeană) și al Casei de Comerț „Natan Friman și Soția” (Alexandrovskaja 100); magazinul de mobilă și oglinzi V. Caușanski; magazinul specializat de fructe al lui M. Șvarțman (lângă hotelul „Suisse”); magazinul de veselă și lămpi al lui E. Ornștein (casa lui Baltaga, vis-à-vis de circ); magazinul de produse farmaceutice, cosmetice și fotografice al lui B. Ferdman și A. Braunștein (în casa lui Poleac); magazinul de băcănie (alimentar) al lui D.O. Varzari (Casa Eparhială).

După cum vedem, lista e mare și ea ar fi continuată, dar vrem să ne oprim pe scurt și la unele localuri comerciale de pe strada Pușkinskaia¹⁰, unde se afla unul din cele două magazine de cărți și rechizite pentru scris ale Casei de Comerț „K. Șehter și Fiii” (în casa lui Șvarțman). În cele două magazine ale firmei se comercializau manuale pentru toate instituțiile de învățământ din întreaga gubernie, cărți pentru cadouri ale celor mai cunoscuți autori, în coperte stilate, rechizite școlare, de cancelarie, de birou, caiete, carnete, calendare, genți, portmonee, albume, rame, seturi pentru cerneală, baghete pentru rame și tablouri și multe alte obiecte și lucruri de scris (АКБГ 1911). Firma efectua chiar și abonarea la toate ziarele și revistele la prețuri redacționale (ИАКБГ 1912).

¹⁰ Aceasta până la 1899 s-a numit Gubernskaja, în perioada 1899-1924 – Pușkinskaia, în 1924-1944 – Carol I, iar din 1944 și până în prezent – strada Pușkin.

Pe această stradă ocupau spații comerciale și magazinele de instrumente și note muzicale ale comisionarilor Secției din Chișinău a Societății Imperiale Ruse de Muzică I. Cubițki (Pușkinskaia 34, casa lui Șvarțman) și al lui B.V. Belousova (Pușkinskaia 25). Firma lui I. Cubițki era unicul reprezentant pentru Basarabia al primei fabrici de pian din lume „Stanway și Fiii” din New York, cât și al producătorilor Reniș și Vinkelman. Ea exista din anul 1846 și vindea pian, pianine, armonici de la 360 de ruble în sus; vindea și patefoane „miracolul secolului XX” (Друг 1909, 230). Mai târziu afacerea este preluată de E. Tășer și se va afla în localul Casei Eparhiale. Magazinul lui B.V. Belousova comercializa note, gramofone, plăci, viori, chitare, mandoline, balalaici și armonici, pianine ale fabricilor de curte K.M. Șreder, Offenbaher, cât și ale renumitelor fabrici Irmeler din Leipzig și Beneke din Berlin. Dispunea de un sortiment mare de discuri ale Societății pe Acțiuni „Gramofon”, „Fonotopia” și altele (Друг 1914, 112). Afacerea a fost preluată de la V.I. Vorobiova, în magazinul muzical al căreia se vindeau „în sortiment mare note pentru muzica corală laică și bisericească și lucrări cu subiecte religioase ale compozitorului român G. Musicescu” (КЕВ 1907, 34).

Reclamele magazinelor de instrumente muzicale, în special cele ale lui P. Sicora și I. Kubițki, erau mereu însoțite de stema Imperiului Rus, ceea ce denotă că proprietarii lor erau furnizori ai țării. În textul mesajului publicitar al firmei „P. Sicora” este prezent însuși cuvântul „furnizor”. Era o mare onoare să deții acest titlu, dar de loc ușor. Pentru a-l obține, era nevoie ca în decurs de aproximativ opt ani să îndeplinești la timp toate comenzile Curții, fără nici o observație asupra calității, la prețuri minimale. Iar când cererea era înaintată pentru a primi titlu, se verifica totul, inclusiv afacerile financiare și chiar aspectul moral al declarantului.

Cu anii, dependența ziarelor particulare de reclamă creștea tot din ce în ce mai mult. La începutul sec. XX veniturile de la abonare și vinderea cu amănuntul trec pe locul doi. Principalele persoane care comandă servicii de publicitate devin reprezentanții societăților comerciale și industriale mari, ai magazinelor, băncilor, societăților de asigurare, de transport etc. Ziarele cotidiene încep să fie editate aproape în întregime din contul mijloacelor obținute din publicitate, și nu din cel

al cititorilor. În goana după profit mare, editorii umpleau doar cu publicitate primele și ultimele pagini ale ziarelor. Presa basarabeană a avut o pasiune mare față de publicitate, în perioada anilor 1905-1914. Mai mult de un deceniu, ziarele basarabene, în special cele mari de tipul ziarelor „Бессарабская Жизнь” și „Друг” existau din contul reclamei. Și tot datorită ei vor supraviețui timpurilor, deși numărul anunțurilor publicitare va scădea în anii 1916-1919.

Tot în această perioadă istorică este evidentă și o evoluție a aspectului anunțului publicitar. Diferențierea lui ținea mai mult de scopul și de capacitatea financiară a clienților. Doar un comerciant experimentat, care știa și aprecia rolul reclamei în comerț, putea să aibă succese în urma folosirii ei. Reclama putea să-l salveze de concurență, să-i mențină sau să-i crească numărul de cumpărători și, bineînțeles, să-i crească profitul. Nu întotdeauna, însă, atitudinea față de reclamă era univocă. Mulți dintre comercianți priveau

sceptic la ea. Acest lucru se observă și în Basarabia. În urma cercetării colecțiilor de presă, în special ziarele sus-menționate, observăm, că prima pagină a ziarelor era ocupată cu anunțuri ale firmelor mari din orașul Chișinău și din Rusia. Ele se repetă zi de zi, pe parcursul anilor. Firmele locale, cu venituri mai mici, profitau de publicitate (îndeosebi pe ultima pagină a ziarelor), dar nu în mod constant. Anunțurile lor apar mai rar, comparativ cu ale altora. Mai mic este și textul mesajelor lor.

Concluzie: La sfârșitul secolului XIX - începutul secolului XX, presa basarabeană a fost inundată, în sensul direct al acestui cuvânt, de reclame ale caselor de comerț și ale magazinelor. Fapt ce ne dă dreptul să constatăm, că publicitatea este cu adevărat motorul sau cum se exprimau și se mai exprimă și în prezent unii comercianți „este sufletul comerțului”. Anunțul publicitar poate servi și drept sursă importantă pentru reconstituirea unor fenomene ale vieții cotidiene de altădată.

Bibliografie

- АКБГ 1911:** Адрес-календарь Бессарабской губернии на 1912 (Кишинев 1911).
БВ 1894: Бессарабский Вестник, 1177, 2 ноября, 1894.
БЖ 1905, 174: Бессарабская Жизнь, 174, 7 июля, 1905.
БЖ 1905, 222: Бессарабская Жизнь, 222, 28 августа, 1905.
БЖ 1907, 79: Бессарабская Жизнь, 79, 5 апреля, 1907.
БЖ 1910, 150: Бессарабская Жизнь, 150, 3 июля 1910.
БЖ 1913, 58: Бессарабская Жизнь, 58, 12 марта, 1913.
БЖ 1913, 59: Бессарабская Жизнь, 59, 13 марта, 1913.
БЖ 1913, 62: Бессарабская Жизнь, 62, 16 марта, 1913.
БЖ 1914, 250: Бессарабская Жизнь, 250, 27 ноября, 1914.
БЖ 1916, 118: Бессарабская Жизнь, 118, 14 мая, 1916.
БК 1908: Бессарабский календарь на 1909 (Кишинев 1908).
БЮСХК 1912: Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь (Кишинев 1912).
ВКГД 1914: Ведомости Кишиневской Городской Думы, № 47, 49, 51, 53, 54, 57, 59, 63, 65, 67, 71, 72, 73, 81, 1914.
Друг 1909: Друг, 170, 8 июля, 1909.
Друг 1909, 190: Друг, 190, 7 августа, 1909.
Друг 1909, 230: Друг, 230, 24 сентября, 1909.
Друг 1909, 250: Друг, 250, 18 октября, 1909.
Друг 1909, 251: Друг, 251, 20 октября, 1909.
Друг 1910, 225: Друг, 225, 7 октября, 1910.
Друг 1914: Друг, 10, 14 января, 1914.
Друг 1914, 14: Друг, 14, 18 января, 1914.
Друг 1914, 85: Друг, 85, 18 апреля, 1914.
Друг 1914, 112: Друг, 112, 22 мая, 1914.
ИАКБГ 1912: Иллюстрированный Адрес-календарь Бессарабской губернии на 1913 (Кишинев 1912).

Карась 1996: Н.М. Карась, Увлекательный мир московской рекламы XIX - начало XX века (Москва 1996).

КЕВ 1904, 16: Кишиневские епархиальные ведомости, 16, 15 августа, 1904.

КЕВ 1904, 21: Кишиневские епархиальные ведомости, 21, 1 ноября, 1904.

КЕВ 1907, 34: Кишиневские епархиальные ведомости, 34, 25 августа, 1907.

Советов 1896: И.Г. Советов, Всероссийский Адрес-указатель мануфактурных-галантерейных торговых домов (Москва 1896).

Advertisements of trading houses and shops in the Bessarabian press (the late 19th - early 20th centuries)

Abstract

Among the many advertisements in Bessarabian periodicals the messages with socio-economic content occupied a special place. This paper offers its readers a wide range of advertising messages related to trade. It aims to identify and evaluate the content and form of "commercial" advertisements, to define their role and place on the pages of newspapers and other periodicals in the historical period under review. Due to the wide distribution and wide range of readers periodicals ranked first among other means of advertising. Advertising is a good way to inform and persuade consumers in order to create a preference or to motivate them to consume a particular product. Bessarabian merchants who posted their advertisements in newspapers, magazines, and other publications were also convinced in this. The number of such advertising messages is impressive. Their classification by content allows us to determine the level of trade in Bessarabia where at that time there was a large network of stores specializing in the sale of goods and products of Russian and foreign factories. At the same time, we find that in the Bessarabian trade there were operated such commercial structures as trading houses established under contract to carry out a successful trade.

List of illustrations:

1. Ad unit of the "G. Kogan and Son" Trading House published in the newspaper "Бессарабская жизнь", No.257, December 5, 1914.
2. Advertisement of the department store of the „Barbalat and Co” Trading House published in the newspaper "Бессарабская жизнь", No.265, December 14, 1914.
3. Ad unit of B. Davidov's hat shop published in the magazine "Наше объединение", No.26, June 26, 1911.
4. Advertisement of O.P. Vorob'yov's weapon store published in the magazine "Наше объединение", No.26, June 26, 1911.
5. Ad unit of K.M. Yakovenko's shoe store published in the newspaper "Друг", No.204, August 21, 1909.
6. Advertisement of I.A. Belotserkovsky's fur shop published in the newspaper "Бессарабская жизнь", No.260, December 9, 1914.
7. Ad unit of A.N. Nemirovsky's watch shop published in the newspaper "Друг", No.15, January 19, 1914.
8. Advertisement of Kuzma brothers' haberdashery published in the newspaper "Друг", No.225, October 10, 1910.
9. Ad unit of Barbalat's department store published in the newspaper "Друг", No.29, February 5, 1914.
10. Advertisement of the pianos and gramophones store of F.F. Kapras published in the newspaper "Друг", No.180, July 19, 1909.
11. Ad unit of V.I. Vorob'yov's music store published in the newspaper "Друг", No.188, July 30, 1909.
12. Advertisement of the "Tertus" tea shop published in the newspaper "Друг", No.212, September 1, 1909.
13. Ad unit of E. Taser musical instruments store published in the newspaper "Друг", No.17, January 21, 1914.
14. Advertisement of M. Syromyatnikov's manufactory store published in the newspaper "Друг", No.51, March 2, 1914.
15. Ad unit of M. Vivodtsev's shoe store published in the newspaper "Бессарабская жизнь", No.79, April 5, 1907.
16. Advertisement of the shop of K.D. Pupko, a representative of "J. Blok" Society, published in the newspaper "Бессарабская жизнь", No.56, March 4, 1906.
17. Advertisement of K. Sehter's bookstore published in the newspaper "Бессарабская жизнь", No.211, August 17, 1905.
18. Ad unit of a store of the "Singer" Company published in the newspaper "Бессарабская жизнь", No.222, August 28, 1905.
19. Advertisement of bookstores of the "K. Sehter and Co" Trading House published in the newspaper "Друг", No.33, February 9, 1914.

20. Advertisement of B.V. Belousov's music store published in the newspaper "Друг", No.29, February 5, 1914.
21. Advertisement of S.M. Ol'shanetsky's linen and trousseau shop published in the newspaper "Друг", No.54, March 5, 1914.
22. Ad unit of I.A. Lapshuk's shoe store published in the newspaper "Друг", No.246, October 14, 1909
23. Advertisement of a manufactory store of the "Kogan and Son" Trading House published in the magazine "Кишиневские епархиальные ведомости", No.4, February 15, 1904.
24. Ad unit of M. Vivodtsev's shoe store published in "Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь", 1912.
25. Ad unit of M.A. Portnoi tobacco shop published in "Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь", 1912.
26. Advertisement of M. Syromyatnikov's manufactory store published in "Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь", 1912.
27. Ad unit of "Sor, Rozenfeld și Seinberg" Trading House published in "Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь", 1912.
28. Advertisement of I.A. Lapshuk's shoe store published in "Бессарабский юбилейный сельскохозяйственный календарь", 1912.
29. Advertisement of B. Kaushansky's store of furniture and mirrors published in „Иллюстрированный адрес-календарь Бессарабской губернии на 1913”, 1912.

Реклама торговых домов и магазинов в бессарабской прессе (конец XIX - начало XX вв.)

Резюме

Среди многочисленных объявлений в бессарабских периодических изданиях особое место занимала реклама социально-экономического содержания. Данная статья предлагает вниманию читателей широкий спектр рекламных сообщений, связанных с торговлей. Она направлена на выявление и оценку содержания и формы «коммерческих» объявлений, определение их роли и места на страницах газет и других периодических изданий в исследуемый исторический период. По масштабу распространения и читательскому диапазону периодические издания занимали первое место среди других средств рекламы. Реклама является хорошим способом информирования и убеждения с целью формирования предпочтения или мотивации потребителей к потреблению определенного продукта. В этом были уверены и многие бессарабские коммерсанты, размещавшие свои рекламные объявления на страницах газет, журналов и других изданий. Количество таких объявлений впечатляет. Их классификация по содержанию позволяет определить уровень развития торговли в Бессарабии, где в то время существовала большая сеть магазинов, специализирующихся на продаже товаров и продуктов, произведенных на русских и зарубежных фабриках и заводах. В то же время следует отметить, что в бессарабской торговле действовали такие коммерческие структуры, как торговые дома, созданные на контрактной основе в целях успешной торговли.

Список иллюстраций:

1. Рекламный блок Торгового дома «Г. Коган и сын», опубликованный в газете «Бессарабская жизнь», №257, 5 декабря 1914 г.
2. Реклама универсального магазина Торгового Дома «Барбалат и К°», опубликованная в газете «Бессарабская жизнь», №265, 14 декабря 1914 г.
3. Рекламный блок шляпного магазина Б. Давидова, опубликованный в журнале «Наше объединение», №26, 26 июня 1911 г.
4. Реклама оружейного магазина О.П. Воробьева, опубликованная в журнале «Наше объединение», №26, 26 июня 1911 г.
5. Рекламный блок обувного магазина К.М. Яковенко, опубликованный в газете «Друг», №204, 21 августа 1909 г.
6. Реклама мехового магазина И.А. Белоцерковского, опубликованная в газете «Бессарабская жизнь», №260, 9 декабря 1914 г.
7. Рекламный блок часового магазина А.Н. Немировского, опубликованный в газете «Друг», №15, 19 января 1914 г.
8. Реклама галантерейного магазина братьев Кузума, опубликованная в газете «Друг», №225, 10 октября 1910 г.

9. Рекламный блок универсального магазина Барбалата, опубликованный в газете «Друг», №29, 5 февраля 1914 г.
10. Реклама магазина пианино и граммофонов Ф.Ф. Капраса, опубликованная в газете «Друг», №180, 19 июля 1909 г.
11. Рекламный блок магазина нот и музыкальных инструментов В.И. Воробьева, опубликованный в газете «Друг», №188, 30 июля 1909 г.
12. Реклама чайного магазина «Tertus», опубликованная в газете «Друг», №212, 1 сентября 1909 г.
13. Рекламный блок магазина музыкальных инструментов Е. Тышера, опубликованный в газете «Друг», №17, 21 января 1914 г.
14. Реклама мануфактурного магазина М. Сыромятникова, опубликованная в газете «Друг», №51, 2 марта 1914 г.
15. Рекламный блок обувного магазина М. Виводцова, опубликованный в газете «Бессарабская жизнь», №79, 5 апреля 1907 г.
16. Реклама магазина Х.Д. Пупко, представителя общества «Ж. Блок», опубликованная в газете «Бессарабская жизнь», №56, 4 марта 1906 г.
17. Реклама книжного магазина К. Шехтера, опубликованная в газете «Бессарабская жизнь», №211, 17 августа 1905 г.
18. Рекламный блок магазина кампании «Singer», опубликованный в газете «Бессарабская жизнь», №222, 28 августа 1905 г.
19. Реклама книжных магазинов Торгового дома «К. Шехтер и К°», опубликованная в газете «Друг», №33, 9 февраля 1914 г.
20. Реклама магазина нот и музыкальных инструментов Б.В. Белоусова, опубликованная в газете «Друг», №29, 5 февраля 1914 г.
21. Реклама магазина белья и приданого С.М. Ольшанецкого, опубликованная в газете «Друг», №54, 5 марта 1914 г.
22. Рекламный блок обувного магазина И.А. Лапшука, опубликованный в газете «Друг», №246, 14 октября 1909 г.
23. Реклама мануфактурного магазина Торгового дома «Коган и сын», опубликованная в журнале «Кишиневские епархиальные ведомости», №4, 15 февраля 1904 г.
24. Рекламный блок обувного магазина М. Виводцова, опубликованный в «Бессарабском юбилейном сельскохозяйственном календаре», 1912 г.
25. Рекламный блок табачного магазина М.А. Портного, опубликованная в «Бессарабском юбилейном сельскохозяйственном календаре», 1912 г.
26. Реклама мануфактурного магазина М. Сыромятникова, опубликованная в «Бессарабском юбилейном сельскохозяйственном календаре», 1912 г.
27. Рекламный блок Торгового дома «Шор, Розенфельд и Шейнберг», опубликованный в «Бессарабском юбилейном сельскохозяйственном календаре», 1912 г.
28. Реклама обувного магазина И.А. Лапшука, опубликованная в «Бессарабском юбилейном сельскохозяйственном календаре», 1912 г.
29. Реклама магазина мебели и зеркал Б. Каушанского, опубликованная в «Иллюстрированном адрес-календаре Бессарабской губернии на 1913 г.», 1912 г.

10.03.2011

Vera Serjant, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova